

*До спеціалізованої Вченої ради Д 35.051.27
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14*

ВІДГУК

**офіційного опонента доцента, кандидата юридичних наук, доцента
кафедри процесуального права Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича**

Гетманцева Олександра Валентиновича

**на дисертацію Стасів Наталії Степанівни на тему : «Цивільне
судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання
рішень третейських судів», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і
цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження Н. С. Стасів достатньо обґрунтована в рецензованій дисертації та авторефераті і жодного сумніву не викликає. Впродовж останніх років ми спостерігаємо за активним реформуванням судової гілки влади та удосконаленням процесуального законодавства. Одним із векторів цього реформування є впровадження механізмів, спрямованих на примирення сторін, для прикладу, можна згадати про новий інститут цивільного процесуального законодавства – врегулювання спору за участю судді (ст. 201 – 205 ЦПК України). У даному контексті часто згадують і про альтернативні способи вирішення конфліктів, зокрема про третейський розгляд, адже застосування третейської форми захисту не лише дозволяє «розвантажити» суди загальної юрисдикції, а й зберегти добрі партнерські відносини між сторонами.

На жаль, третейське судочинство в Україні зараз перебуває не в найкращому періоді свого розвитку. Так, за даними аналітичного звіту «Третейські суди в Україні: стан розвитку, статистика, практика та перспективи», підготованого за підтримки Агентства США з міжнародного

розвитку (USAID) в рамках програми «Нове правосуддя», всього в Україні було зареєстровано 515 третейських судів, 21 з яких припинив діяльність, 83 — не отримують кореспонденцію за містом реєстрації, лише 33 — мають оприлюднені положення, регламенти та списки суддів. Встановлено, що за всю історію розгляд справ здійснювали 248 третейських судів, решта діяльності не вели. За останні неповні два роки (2017—2018) справи розглядали, а отже, фактично діють лише 39 третейських судів.

Водночас, все частіше лунають заклики до скасування надмірних обмежень щодо підвідомчості спорів третейським судам, які стримують розвиток третейського судочинства в Україні (свідченням чого є низка законопроектів з такими вимогами, зареєстрованих у Верховній Раді України). Проте підвідомчість спорів третейським судам не єдине проблемне питання у сфері третейського судочинства. Так, не менше дискусійних питань виникає щодо звернення рішення третейського суду до примусового виконання, яке здійснюється, зокрема в порядку цивільного судочинства.

Складність обраної дисертанткою теми дослідження полягає також в тому, що вона виникла на стику діяльності судочинства державного і третейського. Так, розгляду спорів третейськими судами досліджувався у дисертаційних роботах І. Бута, Н. Вангородської, Ю. Котвятковського, Н. Литвин, Ю. Притики, В. Рекуна, С. Юлдашева. Окремі аспекти розгляду в порядку цивільного судочинства справ, пов'язаних з діяльністю третейських судів, висвітлювались у роботах таких українських науковців як: І. Берестова, С. Бичкова, Ю. Білоусов, Й. Богдан, О. Верба-Сидор, К. Гусаров, О. Євтушенко, І. Ізарова, В. Комаров, В. Коссак, С. Коссак, В. Кравчук, Р. Лемик, Д. Луспеник, Ю. Навроцька, С. Сенік, В. Тertiшніков, О. Угриновська, С. Фурса, С. Чернооченко, Г. Чурпіта, М. Штефан, М. Ясинок. Проте спеціальне комплексне дослідження провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів в порядку цивільного судочинства відсутнє.

В цілому, викладене дає підстави говорити про актуальність дисертаційного дослідження Н. С. Стасів «Цивільне судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів», обрана тема має як суто теоретичне, так і практично-прикладне значення. За своїми масштабами, проблемністю, суспільною і науковою значимістю обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертаційних досліджень зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами, догматичним аналізом чинних норм цивільного та господарського права, емпіричними даними і в цілому є переконливими.

Обґрунтованість положень даного дисертаційного дослідження забезпечена відповідною джерельною базою. Список літератури, зроблені по тексту посилання на літературні джерела та нормативно-правові акти, свідчить, що дисертантка достатньо вивчила праці попередніх дослідників цієї та суміжних проблем, належно орієнтується у тому, як вирішуються відповідні питання в зарубіжному цивільному процесуальному законодавстві. У роботі ведеться полеміка щодо ряду наукових питань. Це дозволило навести нові вагомі аргументи на користь основних положень, які відстоюються в роботі.

Представлені в цій дисертації і емпіричні матеріали – матеріали конкретних цивільних справ про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зібраний теоретичний та емпіричний матеріал аналізується з використанням різноманітних методів наукового пошуку. Обрані дисертантом методи дослідження є класичними для цивільного права, вони дозволили достатньо глибоко і різнобічно розкрити основні питання теми.

Належна методологія дослідження також є підтвердженням достовірності наукових положень, висновків та результатів, викладених в дисертації.

Важливим аспектом проведеної Н. С. Стасів роботи є апробація результатів наукового пошуку на наукових конференціях.

Загалом же, належна обґрунтованість та достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій забезпечена джерельною базою проведеного дослідження, використанням різноманітних методичних прийомів аналізу поставлених проблем, достатньою апробацією отриманих результатів, а також тим, що до однакових висновків приводить аналіз різних аспектів досліджуваної проблематики.

Можна вважати *науковою новизною* переважну більшість положень, які виносяться на захист. Серед положень, які привертають особливу увагу, насамперед слід виділити такі:

- доводи щодо необхідності змінити нормативне визначення «провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів». Правова природа дозвільної діяльності суду при розгляді питання щодо видачі виконавчого листа розкривається у провадженнях про надання дозволу на виконання рішення іноземного суду та рішення міжнародного комерційного арбітражу. Так, у вказаних провадженнях суд загальної юрисдикції зобов'язаний з'ясувати, чи підлягає примусовому виконанню в Україні рішення іноземного суду чи рішення міжнародного комерційного арбітражу (чи передбачене таке виконання міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або ж чи впливає таке виконання з принципу взаємності). Правова природа видачі виконавчого листа на рішення третейського суду є іншою, оскільки при розгляді цієї справи суд загальної юрисдикції не повинен з'ясувати, чи підлягає рішення третейського суду виконанню на території України, оскільки вказане питання регулюється Законом України «Про третейські суди» (ст. 56). Відтак, авторка вірно наголошує, що не можна говорити про те, що суд загальної юрисдикції надає дозвіл на виконання рішення третейського суду, оскільки наявність такого

дозволу презюмується, так як є нормативно визначеною. Тому обґрунтовано більш вдалою є назва «провадження щодо видачі виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів»;

- висновки про те, що за своєю правовою природою строк звернення з заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є процесуальним строком, правовим наслідком пропуску якого є постановлення судом ухвали про залишення без розгляду заяви. З огляду на наведене, Н. С. Стасів обґрунтовує некоректність нормативного закріплення такої підстави для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду як «пропущено встановлений цією статтею строк для звернення за видачею виконавчого документа, а причини його пропуску не визнані судом поважними» та пропонує виключити її з ч. 1 ст. 486 ЦПК України та, відповідно з ч. 6 ст. 56 Закону України «Про третейські суди»;

- концепція щодо спрощеності цивільної процесуальної форми, яка в межах провадження про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду характеризується особливостями щодо: суб'єкта звернення (сторона третейського розгляду, на користь якої ухвалено рішення третейського суду); форми звернення (заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду є єдиним видом заяви, якою ініціюється провадження, що не містить серед своїх реквізитів інформації щодо підстав звернення заявника до суду загальної юрисдикції); інстанційної юрисдикції (заява розглядається апеляційним судом як судом першої інстанції); територіальної юрисдикції (заява розглядається судом за місцем третейського розгляду); скорочених строків розгляду (15 днів з моменту надходження заяви до суду); неможливості застосування низки процесуальних інститутів (зокрема, призначення експертизи, забезпечення позову чи доказів тощо).

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні положення дисертаційного дослідження Н. С. Стасів

достатньо викладені в опублікованих ним працях. Усі публікації підготовлені дисертанткою одноособово.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом основним положенням самої дисертації.

Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. Висновки здобувачки щодо значимості її праці для науки і практики видаються правомірними.

Дисертаційне дослідження містить нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності мають істотне значення для розвитку науки цивільного процесуального права, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань. Викладені в ньому наукові положення заповнюють ряд прогалин, які існували в теорії цивільного процесуального права, є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення практики правозастосування, юридичної освіти. Таким чином, найбільш важливі наукові та практичні результати дисертаційного дослідження теми «Цивільне судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів» мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані так:

- у галузі *правотворчості* заслуговують на обговорення пропозиції, які стосуються усунення недоліків Цивільного процесуального кодексу України, Закону України «Про третейські суди»;

- у *навчальному процесі*. Видається доцільним при викладанні курсу цивільного процесуального права та спеціальних курсів цієї ж тематики, зокрема третейського судочинства, враховувати обґрунтовані в дисертації положення;

- у *правозастосуванні*. Результати цього дисертаційного дослідження сприятимуть підвищенню рівня роботи суддів з питань застосування окремих норм цивільного процесуального права;

- у науково-дослідницькій галузі. Проведений Н. С. Стасів аналіз показує перспективність подальшого вивчення цілого ряду питань, які в тій чи іншій мірі дотичні чи пересікаються з проблемою покращення механізмів звернення до примусового виконання рішень третейських судів в Україні. Воно може увійти в дослідження більш загальних проблем цивільного процесуального права.

Однак, дисертаційне дослідження Н. С. Стасів не позбавлене окремих положень, висновків і пропозицій які викликають критичні зауваження і потребують додаткового пояснення та обґрунтування при захисті, а саме:

1. Розглядаючи у параграфі 1.1 дисертації «Генезис примусового виконання рішень третейських судів» (с. 24- 36 дисертації) автор розпочинає таке дослідження з історичного періоду зародження третейського судочинства у давньоримському праві (с. 26 дисертації), а не з часів територіального та державного становлення Київської Русі на території якої формувалися власні торгово - економічні та фінансові відносини, а отже, між учасниками таких відносин могли виникати суперечки, які призводили до конфліктів, а останні потребували стороннього втручання з метою урегулювання такого конфлікту швидко і мирним шляхом. Звичайно цей процес зазнавав впливу давньоримського права і автору потрібно було б на це вказати.

По-друге, здійснюючи власну періодизацію становлення і розвитку третейського судочинства та порядку виконання його рішень на сторінках 28-36 дисертації автору роботи доречно було б вказати критерії виділення таких етапів та періодів: історичних, правових, реформаторських тощо. По-третє, генезис правового розвитку діяльності третейської чи подібної до цієї форми вирішення спорів на території сучасної України і до теперішнього часу потребував виділення загальних характерних лише для виділеного періоду ознак, властивостей, особливостей регулювання порядку виконання рішень третейських чи подібних до них органів, а не лише характеристики правового регулюванню порядку виконання їх рішень.

2. Викликає заперечення твердження автора, що Статут цивільного судочинства Російської імперії 1864 року передбачав «повноваження суду загальної юрисдикції, який видавав виконавчий лист на рішення третейського суду» (с. 32 дисертації), а також висновок автора, що «контроль за примусовим виконанням рішення третейського суду завжди залишався в державних органів - судів загальної юрисдикції» (с.33), що «забезпечення примусового виконання вказаних рішень у більшість історичних періодів покладалось на суди загальної юрисдикції» (с. 36). Але а ні Статут цивільного судочинства Російської імперії (1864 р.), а ні наступне законодавство радянського періоду не вживали назву «суди загальної юрисдикції». На кожному історичному етапі на території сучасної України існувала своя судова система і свій судоустрій до структури яких не входили суди загальної юрисдикції. Суди загальної юрисдикції, як нова назва судів у структурі судової системи України з'явилася в законодавстві України в кінці 90-х років минулого століття. До цього періоду суди мали назву «народні суди».

Аналізуючи правову природу провадження із надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів (параграф 1.2) автор аналізує існуючи в процесуальній теорії погляди науковців які в основному зводяться до характеристики правової природи діяльності саме третейського суду, процесуальна діяльність якого тривалий час включалася в якості складової цивільного процесу поряд з цивільним судочинством. Тому нормативно-правовий акт про третейський суд (положення) був невід'ємним додатком до ЦПК. З прийняттям у 2004 році Закону України «Про третейський суд», як вважає автор дисертації, залишається взаємозв'язок між судами загальної юрисдикції та третейськими судами щодо оскарження рішень третейських судів та надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів (с. 42 дисертації). У кінцевому результаті автор доходить до висновку, що це: «провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів – це самостійний спрощений вид непозовного цивільного судочинства в апеляційному суді загальної юрисдикції, в порядку якого

розглядаються справи про встановлення підстав для видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду». Такий підхід викликає ряд заперечень адже провадження не може включати судочинство так як само включає структурно провадження або їх різні види, як наприклад, цивільне судочинство поєднує чисельні види проваджень і на це вказує зміст ЦПК, який виділяє самостійний вид «провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів» яке існує в межах цивільного процесу поряд із цивільним судочинством.

3. Автор у дисертаційній роботі пропонує запровадити в ЦПК процесуальні норми за допомогою яких врегулювати питання щодо відкриття провадження з надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів, а також закріплення підстав відмови у відкритті такого провадження (с. 74,

З цим важко погодитися з ряду обставин. Підстави і порядок відкриття провадження з надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів і підстави відмови суду у відкритті такого провадження ідентичні підставам відкриття позовного провадження і підставам відмови у відкритті позовного провадження, тому вважаємо, що у цьому не має потреби адже це призведе до перевантаження змісту ЦПК, а з іншої сторони суд вправі в такій ситуації застосувати аналогію закону, з подібним урегулюванням таких питань в позовному провадженні.

Наведені зауваження не є істотними і не знижують загальної позитивної оцінки усього дисертаційного дослідження Н. С. Стасів. Вони можуть стати предметом дискусії при захисті роботи, допоможуть критично осмислити як загальну концепцію дисертаційного дослідження, так і окремі наукові положення, що виносяться на захист, повніше викласти позицію дисертантки перед спеціалізованою вченою радою.

В цілому робота відповідає вимогам до такого роду робіт, свідчить про належний потенціал авторки, її здатність і здібності до наукової роботи,

достатню юридичну грамотність і уміння застосовувати набуті знання до аналізу конкретних положень.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.
Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що вказана дисертація відповідає вимогам п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», оскільки містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки цивільного права України. Дисертація Н. С. Стасів також містить наукові положення, сукупність яких в практично-прикладному аспекті забезпечує вдосконалення цивільного та господарського законодавства і практики його застосування.

Вона становить собою внесок у розвиток вітчизняної юридичної науки. Її зміст відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності, отримані результати піддані апробації. Ця дисертація є самостійною завершеною роботою, оформлена відповідно до існуючих вимог.

Враховуючи викладене, вважаємо, що Стасів Наталія Степанівна за результатами захисту дисертації «Цивільне судочинство у справах по надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів» заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

**Офіційний опонент: доцент,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри процесуального права
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича**

Гетманцев О. В.

